

Návrh usnesení

Senát Parlamentu České republiky souhlasí s Protokolem mezi Českou republikou a Ukrajinou, kterým se mění Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech, podepsaná 28. května 2001 v Kyjevě.

Předkládací zpráva pro Parlament

Obecná část

Česká republika a Ukrajina jsou v současné době vázány Smlouvou mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech, podepsanou v Kyjevě dne 28. května 2001 a vyhlášenou pod č. 123/2002 Sb.m.s. (dále jen „Smlouva“). Zmíněná Smlouva upravuje v člancích 33 a 36 mimo jiné pravomoc soudů v řízeních o právních vztazích mezi rodiči a dětmi a v řízeních o osvojení dětí. Stanoví, že pravomoc v těchto řízeních mají soudy smluvní strany, jejímž občanem je dítě, resp. osvojované dítě.

Rostoucí migrace občanů Ukrajiny do České republiky za prací a zvyšující se počet manželství uzavíraných mezi českými a ukrajinskými občany a občankami vede k situacím, kdy výše zmíněná právní úprava pravomoci soudů působí problémy v záležitostech ukrajinských dětí, jež pobývají na území České republiky. Jedná se o děti, které s sebou přivedly z Ukrajiny do nového manželství v České republice jejich matky-ukrajinské občanky. Výchovu dítěte v nové rodině někdy nezvládají a dítě je třeba např. předat do ústavní výchovy. Dále se jedná o děti, které se narodily v České republice ukrajinským občankám. Matky těchto dětí neuvedly jejich otce, daly souhlas s jejich osvojením v České republice a děti zde zanechaly. Tyto děti se nyní nacházejí v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, přestože by mohly být svěřeny do náhradní rodinné péče nebo osvojeny v České republice. Ukrajinské orgány, ačkoliv jsou o jejich narození informovány, o úpravu jejich poměrů (výchovu a výživu) zájem nejeví. Čeští občané, kteří mají zájem o osvojení ukrajinského dítěte nebo o jeho převzetí do pěstounské péče, jsou nuceni obracet se podle platné Smlouvy na ukrajinské soudy. Praxe ukázala, že jazyková bariéra, náklady spojené s právním zastoupením na Ukrajině, cestovní náklady, náklady spojené s překlady potřebných dokumentů do ukrajinského jazyka a neúměrná délka řízení před ukrajinskými soudy, jsou překážkami s nimiž se musejí vypořádat. Existence těchto překážek má v některých případech za následek, že čeští zájemci o osvojení nebo převzetí ukrajinského dítěte od svého záměru ustoupí a dítě nadále zůstává v ústavní péči. Obdobně tomu je i v případech, kdy čeští manželé ukrajinských občanek si přejí osvojit jejich děti-ukrajinské občanky, s nimiž mají ve skutečnosti velmi dobré rodinné vztahy.

Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo zdravotnictví, do jejichž gesce spadá sociálně právní ochrana a ústavní péče o nezletilé děti-cizince, daly v prosinci 2005 podnět Ministerstvu spravedlnosti k jednání s ukrajinskou stranou o změně platné Smlouvy. Ministerstvo spravedlnosti, které je jejím gestorem, následně vyzvalo Ministerstvo spravedlnosti Ukrajiny k zahájení expertních jednání o změně článků 33 a 36 této smlouvy. Ukrajinská strana vyslovila svůj souhlas s tímto návrhem koncem září 2006, protože od počátku roku 2006 došlo na Ukrajině k přijetí vnitrostátních právních předpisů, jež jí umožnily začít jednat o změně pravomoci soudů ve věcech osvojení a úpravy poměrů ukrajinských dětí, které mají pobyt v zahraničí. První expertní jednání se uskutečnilo ve dnech 27. až 29. listopadu 2006 v Kyjevě. Expertní delegace obou smluvních stran se shodly na tom, že je nezbytné změnit stávající právní úpravu v člancích 33 a 36 platné Smlouvy a vymezily rozsah potřebných změn. Česká expertní delegace při jednání dále navrhla upravit v samostatném článku poručenství a opatrovnictví nad nezletilými dětmi, protože stávající právní úprava poručenství a opatrovnictví v člancích 24 až 26 Smlouvy neumožňuje dostatečně rychlým způsobem řešit situace, kdy je třeba nezletilým dětem na území druhé smluvní strany ustanovit poručníka nebo opatrovníka. V praxi se již vyskytly případy, kdy

zemřely zákonné zástupkyně (matky) nezletilých ukrajinských dětí, které měly povolený pobyt na území České republiky. Děti projevíly přání zůstat v České republice, protože si mezitím vytvořily dobré rodinné vztahy k manželovi zemřelé matky a ten si přál o ně dále pečovat (být jejich poručníkem). Platná Smlouva v těchto případech stanoví pravomoc ukrajinských soudů, což znemožňuje ve shora popsáných případech přijmout rychlé opatření v zájmu nezletilých dětí. Ukrajinská delegace tento návrh neodmítla a vyžádala si čas k jeho posouzení do příštího expertního jednání.

Na výsledky expertních jednání v Kyjevě navázala expertní jednání v Praze ve dnech 21. až 23. února 2007. V průběhu těchto jednání byl dohodnut text Protokolu mezi Českou republikou a Ukrajinou, kterým se mění Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech (dále jen „Protokol“). Obě delegace se shodly na tom, že v současné době bude mít sjednání Protokolu přínos především pro ukrajinské děti a česko-ukrajinské rodiny žijící v České republice. Nicméně je možné Protokol považovat i za vklad do budoucna a za projev vůle České republiky a Ukrajiny plnit závazky vyplývající pro ně z Úmluvy o právech dítěte (New York, 20.11.1989, vyhl. pod č. 104/1991 Sb.). Protokol byl po vnitrostátním projednání v České republice a na Ukrajině podepsán oběma jeho stranami v Praze dne 14. září 2007. Nyní se předkládá oběma komorám Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu před jeho ratifikací prezidentem republiky.

Zvláštní část – ustanovení Protokolu

Článek I

Pro účely sjednocení výkladu Smlouvy a Protokolu (např. jeho článku 33 nebo článku 33a) se vymezuje pojem nezletilé dítě.

Článek II

Článek 21 platné Smlouvy se doplňuje o ustanovení, které umožní justičnímu orgánu jedné smluvní strany přijmout předběžná opatření k ochraně osob a jejich majetku v případech, kdy není podle Smlouvy dána jeho pravomoc k řízení nebo řízení v téže věci již zahájil justiční orgán druhé smluvní strany (např. podle článku III Protokolu). Současně se zmíněnému justičnímu orgánu ukládá informační povinnost vůči justičnímu orgánu, který má pravomoc vést řízení nebo řízení již zahájil. Obdobné ustanovení lze nalézt např. v § 42 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

Článek III

Nahrazuje v celém rozsahu článek 33 platné Smlouvy. Nová právní úprava umožní, aby o právních vztazích mezi rodiči a dětmi rozhodovaly soudy smluvní strany, na jejímž území má dítě bydliště v době zahájení soudního řízení (článek 33 odst. 2). Bude-li mít např. ukrajinské dítě v té době bydliště na území České republiky, bude dána pravomoc českého soudu k předmětnému řízení. Bude-li však v té době mít bydliště na území Ukrajiny, zůstává zachována pravomoc ukrajinských soudů. Odst. 3 článku 33 řeší mimořádné situace, kdy např. české dítě bude pobývat na území Ukrajiny s rodiči na dovolené a rodiče podlehnou těžkému zranění při dopravní nehodě. Ukrajinský soud bude moci rozhodnout o umístění dítěte do dětského zařízení, kde mu bude poskytnuta potřebná péče do té doby, než o další péči o něj rozhodne český soud. O svém rozhodnutí bude ukrajinský soud povinen neprodleně informovat český soud (zpravidla prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti). Takovou právní úpravu lze nalézt např. v § 39 zákona č. 97/1963 Sb. Při rozhodování o právních

vztazích mezi rodiči a dětmi budou moci soudy smluvních stran použít jejich vnitrostátní hmotné právo, bude-li to v nejlepším zájmu dítěte. To bude přínosem zejména v případech, kdy se bude jednat o úpravu poměrů dětí žijících v České republice v česko-ukrajinských rodinách.

Článek IV

Do platné Smlouvy se vkládá článkem 33a jasnější právní úprava poručenství a opatrovnictví nad nezletilými, která justičním orgánům obou smluvních stran usnadní rozhodování v těchto věcech. Umožní použití vnitrostátního hmotného práva smluvní strany, na jejímž území má nezletilé dítě bydliště, respektuje v maximální míře práva nezletilého dítěte, jakož i osoby, jež má být ustanovena poručníkem nebo opatrovníkem nezletilého dítěte a právo příslušného orgánu smluvní strany, jehož je nezletilé dítě občanem, dát souhlas k ustanovení poručníka nebo opatrovníka. Podle odstavce 6 tohoto článku budou moci ve věcech poručenství a opatrovnictví rozhodovat orgány smluvní strany, na jejímž území má nezletilé dítě bydliště. Na základě tohoto ustanovení bude možné např. nezletilým ukrajinským dětem, které se nacházejí v kojeneckých ústavech a jsou bez zákonného zástupce, zajistit ustanovení poručníka a následně též náhradní rodinnou péči, stejně tak dětem, které zůstaly po úmrtí biologického rodiče v České republice, ustanovit poručníkem jejich nevlastního rodiče, k němuž si již vytvořily citový vztah.

Článek V

Mění text odstavců 2 a 3 článku 36 platné Smlouvy, a sice tak, že umožní, aby řízení o osvojení, jeho zrušení nebo prohlášení za neplatné, mohl vést soud smluvní strany, na jejímž území má osvojované dítě bydliště v době podání návrhu na osvojení. Na základě této právní úpravy bude možné, aby o osvojení ukrajinských dětí, které mají bydliště na území České republiky, rozhodovaly české soudy. Osvojitelům tak odpadnou výše zmíněné překážky, jež jim znesnadňovaly řízení před ukrajinským soudem. Pravomoc ukrajinských soudů zůstane zachována, jestliže osvojované dítě bude mít v době podání návrhu na osvojení bydliště na území Ukrajiny. Pravomoc soudu, který rozhodl o osvojení dítěte zůstává zachována i pro řízení o jeho zrušení nebo prohlášení za neplatné. Jedná se o úpravu výhodnou z pohledu procesní ekonomie, kdy tím odpadne podstatná část dokazování v novém řízení. Nedotčena zůstává právní úprava použitelného práva v článku 36 odst. 1. Nadále se osvojení, jeho zrušení nebo prohlášení za neplatné bude řídit hmotným právem smluvní strany, jejímž občanem je dítě v době podání návrhu na osvojení. Na použití hmotného práva státu, na jehož území má osvojované dítě bydliště, tj. právní úpravu obdobnou ustanovení v článku III Protokolu, ukrajinská strana při obou expertních jednáních nepřistoupila.

Článek VI

Obsahuje právní úpravu vztahu Protokolu a Smlouvy a podmínek vstupu Protokolu v platnost. Podmínky vstupu Protokolu v platnost jsou shodné s podmínkami, za kterých vstoupila v platnost stávající Smlouva. Protokol bude sjednán ve dvou původních vyhotoveních, každé v jazyce českém a ukrajinském, přičemž obě znění budou mít stejnou platnost. Vzhledem k tomu, že Protokol bude nedílnou součástí Smlouvy, budou moci být případné spory při jeho výkladu řešeny jednáním ústředních justičních orgánů obou smluvních stran (viz článek 59 Smlouvy).

Sjednání Protokolu a jeho ratifikace si nevyžádají změn v českém právním řádu a nebudou v rozporu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z jejího členství v EU. Právní úprava obsažená v Protokolu je v souladu se závazky České republiky a Ukrajiny

vyplývajícími pro obě smluvní strany z úmluv Haagské konference mezinárodního práva soukromého (úmluv o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a ve věcech rodičovské zodpovědnosti) a se závazky z Úmluvy o právech dítěte.

Protokol je mezinárodním smluvním dokumentem prezidentské povahy, protože se týká záležitostí, jejichž úprava je vyhrazena zákonu, v tomto případě zákonu č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. Podle článku 49 písm. e) ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, bude třeba k jeho ratifikaci souhlasu obou komor Parlamentu České republiky. Jeho provádění bude spadat do působnosti Ministerstva spravedlnosti a v omezené míře do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí (např. poskytování souhlasu s osvojením dítěte do ciziny, popř. výkon dalších specifických činností orgány sociálně právní ochrany dětí). Náklady s tím spojené budou pokryty z rozpočtových kapitol těchto rezortů a nevyžádají si zvýšení nároků vůči státnímu rozpočtu.

V Praze dne

Ing. Mirek Topolánek
předseda vlády

**PROTOKOL MEZI
ČESKOU REPUBLIKOU A UKRAJINOU, KTERÝM SE MĚNÍ SMLOUVA MEZI
ČESKOU REPUBLIKOU A UKRAJINOU O PRÁVNÍ POMOCI V OBČANSKÝCH
VĚCECH**

ČESKÁ REPUBLIKA A UKRAJINA, dále jen „smluvní strany“

SLEDUJÍCE CÍL zabezpečení účinné ochrany práv dětí,

PŘEJÍCE SI zlepšit spolupráci soudů obou smluvních stran ve věcech rodinných a věcech osobního stavu,

SE DOHODLY na následujících změnách Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech, podepsané v Kyjevě dne 28. května 2001 (dále jen „Smlouva“):

ČLÁNEK I

Článek 1 odstavec 1 Smlouvy se doplňuje o nové písmeno d) tohoto znění:

„d) „nezletilým dítětem“ je fyzická osoba mladší 18 let“

ČLÁNEK II

Článek 21 Smlouvy se doplňuje o nový odstavec 3, tohoto znění:

„3. Aniž by byla dotčena ustanovení odstavců 1 a 2 tohoto článku, může v neodkladných případech justiční orgán jedné smluvní strany na základě svých právních předpisů učinit

nezbytná předběžná opatření a neprodleně o tom písemně informuje justiční orgán druhé smluvní strany, který již řízení zahájil, a přiloží kopie příslušných dokumentů.“

ČLÁNEK III

Text článku 33 Smlouvy se nahrazuje novým textem tohoto znění:

„Článek 33

Právní vztahy mezi rodiči a dětmi

1. Vztahy mezi rodiči a dětmi se řídí právním řádem té smluvní strany, jejímž je dítě občanem. Je-li to v nejlepším zájmu nezletilého dítěte, mohou se tyto vztahy řídit právním řádem smluvní strany, na jejímž území má dítě bydliště.
2. K rozhodování o právních vztazích mezi rodiči a dětmi je dána pravomoc jak soudu smluvní strany, na jejímž území má dítě bydliště v době zahájení soudního řízení, tak i soudu smluvní strany, jejímž občanem je dítě.
3. V neodkladných případech, kdy justiční orgán jedné smluvní strany nemá pravomoc podle odstavce 2 tohoto článku, může sám na základě svých právních předpisů učinit předběžná opatření nezbytná k ochraně nezletilého dítěte nebo jeho majetku a neprodleně o tomto rozhodnutí písemně informuje justiční orgán druhé smluvní strany, jejímž občanem je dítě, a současně přiloží kopie příslušných dokumentů.“

ČLÁNEK IV

Za článek 33 Smlouvy se vkládá nový článek 33a tohoto znění:

„Článek 33a

Poručenství a opatrovnictví nad nezletilým dítětem

1. Podmínky pro vznik nebo zánik poručenství nebo opatrovnictví nad nezletilým dítětem se řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území má nezletilé dítě bydliště v době zahájení soudního řízení.

2. Vyžadují-li to právní předpisy smluvní strany, jejímž občanem je nezletilé dítě, musí dát k ustanovení poručníka nebo opatrovníka souhlas nezletilé dítě, pokud je toho schopno, a také příslušný orgán této smluvní strany.
3. Pokud jde o povinnost přijmout poručenství nebo opatrovnictví nad nezletilým dítětem, uplatňuje se právní řád té smluvní strany, jejímž občanem je osoba, která se má stát poručníkem či opatrovníkem.
4. Občan jedné smluvní strany může být ustanoven opatrovníkem, případně poručníkem nezletilého dítěte, které je občanem druhé smluvní strany, pokud má bydliště na území té smluvní strany, kde má vykonávat tuto funkci, a pokud jeho ustanovení nejlépe odpovídá zájmům nezletilého dítěte.
5. Právní vztahy mezi opatrovníkem, popřípadě poručníkem a nezletilým dítětem, kterému byl ustanoven opatrovník, popřípadě poručník se řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území má nezletilé dítě bydliště.
6. K rozhodování ve věcech poručenství nebo opatrovnictví nad nezletilým dítětem je dána pravomoc jak soudu smluvní strany, na jejímž území má dítě bydliště v době zahájení soudního řízení, tak i soudu smluvní strany, jejímž občanem je dítě.“

ČLÁNEK V

Text článku 36 odstavců 2 a 3 Smlouvy se nahrazuje novým textem tohoto znění:

„2. K osvojení musí dát souhlas osvojované dítě, pokud je toho schopno, jakož i jeho zákonný zástupce a příslušný orgán smluvní strany, jejímž občanem je osvojované dítě, vyžadují-li to právní předpisy této smluvní strany.

3. K řízení o osvojení, jeho zrušení nebo prohlášení za neplatné je dána pravomoc soudu smluvní strany, na jejímž území má osvojované dítě bydliště v době podání návrhu na osvojení.“

ČLÁNEK VI

1. Tento protokol podléhá ratifikaci a vstoupí v platnost po uplynutí 90 dnů ode dne výměny ratifikačních listin.
2. Tento protokol je nedílnou součástí Smlouvy a pozbude platnosti současně s ní.

Dáno v Praze dne 14. září 2007, ve dvou původních vyhotoveních, každé v jazyce českém a ukrajinském, přičemž obě znění mají stejnou platnost.

Za Českou republiku

Za Ukrajinu

Jiří Pospíšil
ministr spravedlnosti

Oleksandr Lavrynovych
ministr spravedlnosti

**Протокол
між Чеською Республікою та Україною про внесення змін до
Договору між Чеською Республікою та Україною
про правову допомогу в цивільних справах**

Чеська Республіка і Україна, далі - "Договірні Сторони",

Маючи на меті забезпечити більш ефективний захист прав дітей,

Бажаючи покращити співробітництво судів обох Договірних Сторін у сімейних справах і справах про особистий статус,

Домовилися про внесення до Договору між Чеською Республікою та Україною про правову допомогу в цивільних справах, підписаного у м. Києві 28 травня 2001 року, (далі - "Договір") наступних змін:

Стаття I

Пункт 1 статті 1 Договору доповнити новим підпунктом (d) такого змісту:

"d) під неповнолітньою дитиною розуміється особа, яка не досягла 18 років."

Стаття II

Статтю 21 Договору доповнити новим пунктом 3 такого змісту:

"3. Без шкоди положенням пунктів 1 і 2 цієї статті у невідкладних випадках орган юстиції однієї Договірної Сторони може вжити необхідних попередніх заходів на підставі свого законодавства і негайно письмово інформує про це орган юстиції другої Договірної Сторони, який вже порушив справу, і надає копію відповідних документів."

Стаття III

Текст статті 33 Договору викласти у новій редакції:

"Стаття 33

Правовідносини між батьками та дітьми

1. Правовідносини між батьками і дітьми регулюються законодавством тієї Договірної Сторони, громадянином якої є дитина.

Якщо це найбільше відповідає інтересам неповнолітньої дитини, ці правовідносини можуть регулюватися законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої проживає дитина.

2. Компетентним виносити рішення щодо правовідносин між батьками і дітьми є як суд тієї Договірної Сторони, на території якої проживає дитина на час порушення справи, так і суд тієї Договірної Сторони, громадянином якої є дитина.

3. У невідкладних випадках, коли орган юстиції однієї Договірної Сторони не є компетентним відповідно до пункту 2 цієї статті, він може на підставі свого законодавства сам ужити попередніх заходів, необхідних для захисту прав неповнолітньої дитини або її майна, і негайно письмово інформує про це орган юстиції другої Договірної Сторони, громадянином якої є ця дитина, з одночасним прикладенням копій відповідних документів."

Стаття IV

Після статті 33 Договору доповнити новою статтею 33а такого змісту:

"Стаття 33а

Опіка та піклування над неповнолітньою дитиною

1. Умови встановлення чи припинення опіки або піклування над неповнолітньою дитиною регулюються законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої проживає неповнолітня дитина на час порушення справи у суді.

2. Якщо цього вимагає законодавство тієї Договірної Сторони, громадянином якої є дитина, для встановлення опіки та піклування обов'язковою є згода неповнолітньої дитини, якщо вона на те спроможна, та згода відповідного органу цієї Договірної Сторони.

3. Обов'язок здійснювати опіку чи піклування над неповнолітньою дитиною встановлюється згідно з законодавством тієї Договірної Сторони, громадянин якої призначається опікуном чи піклувальником.

4. Громадянина однієї Договірної Сторони може бути призначено опікуном чи піклувальником неповнолітньої дитини, яка є громадянином другої Договірної Сторони, якщо він має місце проживання на території тієї Договірної Сторони, де він має виконувати цю функцію, та якщо це призначення найбільше відповідає інтересам неповнолітньої дитини.

5. Правові відносини між опікуном чи піклувальником та неповнолітньою дитиною, над якою був призначений опікун чи піклувальник, регулюються законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої проживає дитина.

6. Компетентним при постановлені рішення щодо опіки та піклування над неповнолітньою дитиною є як суд тієї Договірної Сторони, на території якої дитина проживає на час порушення справи у суді, так і суд Договірної Сторони, громадянином якої є дитина."

Стаття V

Текст пунктів 2 і 3 статті 36 Договору викласти у новій редакції:

"2. Для усиновлення обов'язковою є згода дитини, якщо вона на те спроможна, а також згода її законного представника та відповідного органу Договірної Сторони, громадянином якої є усиновлювана дитина, якщо цього вимагає законодавство цієї Договірної Сторони.

3. У розгляді питань усиновлення, скасування та визнання усиновлення недійсним компетентним є суд тієї Договірної Сторони, на території якої проживає усиновлювана дитина на час подачі заяви про усиновлення."

Стаття VI

1. Цей Протокол підлягає ратифікації й набуває чинності через 90 днів від дня обміну ратифікаційними грамотами.

2. Цей Протокол є невід'ємною частиною Договору і втратить чинність одночасно з ним.

Укладено у м. Прага _____ 2007 року в двох примірниках, кожний чеською та українською мовами, причому обидва тексти є автентичними.

За Чеську Республіку

За Україну

Іржі Поспішл
Міністр юстиції

Олександр Лавринович
Міністр юстиції